

Minuli petek je potekala posebna novinarska konferenca. Arheologi in vladna komisija za vprašanja prikritih grobišč so namreč sredi oktobra končali izkop posmrtnih ostankov iz miniranega brezna pod Macesnovo gorico v Kočevskem rogu.

Brezno pod Macesnovo gorico – slovenski Katin

V navzočnosti častne čete Slovenske vojske, kvarteta trobil policije in poslanca Janeza Žaklja se je slovenska država simbolno poklonila žrtvam povojnih pobojev, ki jih je zagrešila komunistična oblast.

» Petra Janša |
» Polona Avanzo, Jože Jagrič, Pavel Jamnik

Izkop posmrtnih ostankov iz Macesnove gorice odpira številna vprašanja. Več jih odpira kot zapira,« je dejal vodja komisije Jože Dežman, nova pričevanja in raziskave pa kažejo, da gre za največje morišče Slovencev ob koncu druge svetovne vojne. Našli so okoli 3200 okostij, ki jih bodo začasno prenesli v hrambo v Kočevje. Pred 1. novembrom je minuli petek žrtvam v brezno pod Macesnovo gorico v navzočnosti straže Slovenske vojske venec položil poslanec NSi Janez Žakelj. Pri tem je dejal, da gre za tragičen čas slovenske

zgodovine in da bi bilo ne glede na medsebojne razlike prav, da se žrtev spomnimo, kar vidi tudi kot korak k spravi.

Režimskemu branjenju tabujev na široko odpirajo vrata

Julija 1990 je bilo za kraj simbolnega pogreba in mašo zadušnico za umorjeni-mi slovenskimi vojnimi ujetniki izbrano brezno pod Krenom. Tedaj je republiški sekretar za informiranje medijem sporočal, da bo mesto žalne slovesnosti, ki se bo začela 8. julija 1990 ob 11. uri pod Krenom, »v neposredni bližini ene od jam, kjer je množično grobišče pobitih slovenskih domobrancev«. Čeprav so leta 1990 še živeli partizani, ki so pobijali slovenske

vojne ujetnike v brezno pod Macesnovo gorico, niso povedali, da v brezno pod Krenom ni slovenskih žrtev.

Tedaj je gospa, ki so ji umorili tri brate, zapisala: »Moje srce se je vdalo in pomirilo, ker smo jih izročili Božjemu usmiljenju.« Pri tem se je spomnila svoje matere, »ki je v svoji zmedenosti eno leto noč in dan klicala svoje sinove«. »Nam, šestim hčeram, je bilo grozno. Po enem letu trpljenja je mirno v Bogu zaspala.«

Odkrivanje Macesnove gorice

Leta 2004 so študentje dr. Mitje Ferenca s kriminalistom Pavlom Jamnikom izkopali 45 kilogramov predmetov v vrtači nad breznom pod Macesnovo gorico.

Pričevanja rešenih

Franc Dejak pričuje: »Ves dan sem gledal, kako so mrtvi in mnogi tudi še živi padali v jamo. Klicali so: 'Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.' Nekateri so glasno molili, drugi najbrž potihem. Vsi še živi pa smo se čisto gotovo pripravljali na onstranstvo. Živih nas ni bilo ravno malo; lahko rečem, da je polovica žrtev še živa padla v jamo. Nekateri so živeli le nekaj časa, drugi, manj ranjeni, pa tudi več dni. Slišal sem, kako je nekdo klical svoja dva brata, Vinka in Toneta, pa ne dolgo, kmalu je utihnil. Vse tri sem poznal.«

Janez Janša st. v pričevanju leta 1993 pravi: »Zvezan sem skupaj z drugimi padel v jamo, ne da bi me zadela krogla. Še danes ne vem, kakšen čudež se je zgodil, da sem bil v jami razvezan. Morda je žico pretrgala krogla, morda se je zgodilo kaj drugega. Kobacal sem po mrtvih in živih ljudeh in nekako prilezal do skalnega roba. V jami je bilo še veliko živih. Bili so ena sama strašna stokajoča in jokajoča gomila. Zunaj je naenkrat nastala tišina. Do vrha jame je bilo le nekaj metrov. V zgornjem delu je v jamo visel na pol podrt gaber ali bukev. Začel sem plezati in uspelo mi je prilesti do roba. Vse je bilo tiho, le nekoliko stran je gorel ogenj.«

Milan Zajec v pričevanju, napisanem leta 1947: »Potem smo začeli iskati izhod iz jame in smo staknili majhno votlino, tako da smo morali po trebuhu lesti vanjo. Čim dlje smo šli, tem večja je bila odprtina. Vsi smo bili že veseli, da smo našli izhod ali da bomo vsaj prišli do vode in si ohladili žejo. Tema je bila taka, da nismo videli niti meter pred seboj, samo tipali smo.«

Iz brezna so se rešili Milan Zajec, France Dejak, France Kozina, Janez Janša st., Karel Turk, Alojz Vesel in morda še dva neznanca.

Na največjem morišču pobitih Slovencev po koncu druge svetovne vojne pri nas so našli ostanke več kot 3200 žrtev.

Med križci, svetinjcami, vojaško opremo so nekateri značilno slovenski, kot so svetinjice Marije Pomagaj z Brezij in domobranske kokarde.

Brezno pod Macesnovo gorico je največje morišče Slovencev ob koncu druge svetovne vojne.

Med križci, svetinjcami, vojaško opremo so bili nekateri značilno slovenski (svetinjice Marije Pomagaj z Brezij, domobranske kokarde). Na zborovanju slovenskih zgodovinarjev leta 2006 je dr. Ferenc, ko je obravnaval brezno pod Macesnovo gorico in Teharje, utemeljil, da gre za poklon slovenskim žrtvam na napačnem kraju zločina. Tedaj še ni pričakoval temeljitejših raziskav in sprememb v javnem zave-

Vodja komisije **Jože Dežman** in zgodovinar **Mitja Ferenc** si želita, da bi za vse najdene žrtve v Sloveniji našli skupno mesto pokopa.

danju Kočevskega roga: »Ob tem, ko bo Jama pod Macesnovo gorico, za katero raziskave kažejo, da je dejansko množično grobišče pobitih Slovencev, še dolgo

samevala z napol podrti ograjo, odmaknjena množičnemu spominu.« Leta 2017 je dr. Uroš Košir vodil celovit izkop predmetov v vrtači, kjer so žrtve slačili in prip-

Med najdbami v breznu
je bil tudi zviti sveder,
verjetno rudarski.
Miniranje okoli leta
1955 je zahtevalo veliko
vrtanja, eksploziva.
Ali so ga opravili
rudarji iz Kanižarice?

Žrtve so po besedah arheologa **Luke Rozmana** pripeljali na rob brezna, od koder so jih nato med streljanjem pahnili v brezno 16 metrov globoko.

Brezno, ki se je spodaj odprlo v dvorano, je moralo biti vsaj pol ožje kot sedaj, tako da so se trupla nakopičila skoraj do vrha, ocenjuje dr. Andrej Mihevc.

ravljali za umor. Pri tem so našli še 17 kilogramov predmetov. Z detektorskim pregledom več hektarjev zemljišča okoli Macesnove gorice so odkrili 477 predmetov na 241 lokacijah in potrdili pot, po kateri so žrtve vodili do brezna.

Obsežno in zahtevno izkopavanje

Izkopavanja so po več letih priprav in raziskovanj začeli maja letos, skupaj pa so do končanja del izkopali okoli 3000 kubičnih metrov materiala. Poleg posmrtnih ostankov so našli tudi veliko najrazličnejših predmetov, je na predstavitvi izkopavanj, ki so jo pripravili pri breznu pod Macesnovo gorico, dejal vodja komisije Jože Dežman. Izkopavanja je vodil arheolog Luka Rozman, ki ocenjuje, da je šlo za zahtevna tako gradbena kot arheološka in antropološka dela. Pri delu jih je oviralo uhajanje radona iz jame, prav tako pa tudi številna neeksplozirana ubojna sredstva, ki so jih storilci zmetali v jamo. Žrtve so po Rozmanovih besedah pripeljali na rob brezna, od koder so jih nato med streljanjem pahnili v brezno 16 metrov globoko. Okoli 40 žrtev je streljanje in padec preživel, a nato niso našle izhoda iz jame. Nekaterim pa je to uspelo in so o dogajanju napisali pričevanja. V jami so našli tudi veliko tulcev, nabojev, oblačil, obutve, pa tudi bergel, kar po besedah Rozmana kaže, da je bilo med po bitimi veliko ranjencev.

V spomin in opomin

»Grobišče pod Macesnovo gorico naj bo spomin in opomin, da se kaj takega, kar se je dogajalo po drugi svetovni vojni, med Slovenci več ne bo ponovilo ne glede na to, v kakšnih težkih preizkušnjah se bomo kot narod znašli,« je pozval Ferenc. Po skoraj 80 letih je po njegovih besedah čas, da premagamo medsebojne različne

pogleda in žrtvam omogočimo dostojen pokop. Ker gre za grobišče s pretežno slovenskimi žrtvami, je Ferenc prepričan, da bi bilo smiselno v prihodnje vsakoletne spominske slovesnosti, ki zdaj potekajo v nekaj kilometrov oddaljenem grobišču pod Krenom, prestaviti h grobišču pod Macesnovo gorico. V grobišču pod Krenom so namreč po dosedanjih raziskavah predvsem žrtve drugih narodov z območja nekdanje Jugoslavije. V Sloveniji so po Ferencovih besedah do zdaj evidentirali okoli 700 lokacij domnevnih prikritih grobišč, v katerih po nekaterih ocenah leži več deset tisoč žrtev pobojev, ki so jih ob koncu druge svetovne vojne izvršile

povojne jugoslovanske oblasti. Za raziskovanja grobišč skrbi vladna komisija, ki po besedah Ferencu od leta 2015 lahko znova dela in za raziskave dobi tudi nekaj denarja. Si pa skupaj z Dežmanom želita, da bi za vse najdene žrtve v Sloveniji našli skupno mesto pokopa. Sorodniki žrtev si po njegovih besedah želijo, da bi bilo to na ljubljanskih Žalah, kjer pa se po Ferencovih besedah mestne oblasti izgovarjajo, da ni prostora. Kot vemo, v resnici še vedno vztrajajo pri ideološki delitvi mrtvih, kot je že večkrat poudaril župan Zoran Janković, ki je dejal, da dokler bo v Ljubljani on župan, tam ne bo domobranskih grobov. [D]